

Η σύγχρονη διαμάχη για την ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

γράφει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ*

Το παρόν άρθρο φιλοδοξεί να παρουσιάσει τη σύγχρονη διαμάχη γύρω από την ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου όπως αυτή εκφράζεται από τα κυρίαρχα ΜΜΕ και τις κρατικές πολιτικές σε σειρά χωρών. Θέση του γράφοντα είναι ότι η σύγχρονη αστική προσπάθεια επανασυγγραφής και επανανοηματοδότησης του Β' Παγκοσμίου διατηρεί και εξελίσσει τον αντικομμουνιστικό χαρακτήρα του μετασυναθεωρητικού ρεύματος, όμως παράλληλα αποτελεί έκφραση και εργαλείο στην πολιτική όξυνσης των διεθνών ανταγωνισμών κατά την εποχή της καπιταλιστικής κρίσης. Εξετάζοντας την επιχειρηματολογία, τις στοχεύσεις και τα αποτελέσματα αυτών των πρακτικών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα, θα επιχειρηθεί να καταδειχθεί η ανάγκη ανάδειξης μιας μαρξιστικής κριτικής της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου ενάντια στη θεωρία των δύο άκρων, στην αποϊδεολογικοποίηση του Β' Παγκοσμίου και σε ρήξη με τις προωθούμενες από την ΕΕ «πολιτικές ευρωπαϊκής μνήμης».

Η παλινόρθωση του καπιταλισμού στις Λαϊκές Δημοκρατίες της Ευρώπης και στη Σοβιετική Ένωση συνοδεύτηκε από μια ιδεολογική επιχείρηση πολιτικής και

ηθικής απονομιμοποίησης των συγκεκριμένων κοινωνικοπολιτικών συστημάτων στα μάτια των κατοίκων των παραπάνω χωρών αλλά και των υπόλοιπων λαών. Στο πλαίσιο αυτό, αναρίθμητες εκδόσεις βιβλίων και μελετών, άρθρα, ντοκιμαντέρ και ταινίες κυκλοφόρησαν έχοντας ως κεντρικό στόχο την απονομι-

*** Υποψήφιος διδάκτορας Σύγχρονης Βαλκανικής Ιστορίας (Πάντειο Πανεπιστήμιο)**

μοποίηση των ιδεών του σοσιαλισμού/κομμουνισμού. Η δραστηριότητα αυτή εντασσόταν στην ιδεολογική/πολιτική πάλη για την εμπέδωση των ιδεών και των αξιών του καπιταλισμού και το ανεμπόδιστο άνοιγμα συνόρων και αγορών για την κυκλοφορία του κεφαλαίου. Ήταν η συνέχιση του πολέμου απέναντι στις δυνάμεις της κοινωνικής χειραφέτησης στην εποχή της κατάρρευσης των κρατών του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

Έκτοτε η προαναφερθείσα δραστηριότητα δεν έπαψε ποτέ να υφίσταται. Σήμερα όμως, έχοντας διανύσει ένα τέταρτο ενός αιώνα από την κατάρρευση των συστημάτων του «υπαρκτού σοσιαλισμού», παρατηρείται μια απότομη αύξηση της εν λόγω παραγωγής στο χώρο της ιστορίας και του πολιτισμού, ιδιαίτερα όσον αφορά ζητήματα που σχετίζονται με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε πως στο πεδίο της ιστορίας, είτε αυτό περιορίζεται μέσα στους ακαδημαϊκούς κύκλους είτε προβάλλεται στα ΜΜΕ, δίνεται μια σοβαρή μάχη γύρω από τη μνήμη του Β' Παγκοσμίου. Η καπιταλιστική κρίση και η όξυνση των κρατικών και περιφερειακών ανταγωνισμών, ιδιαίτερα μετά την εκδήλωση της ουκρανικής κρίσης, δίνουν νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά σ' αυτή τη μάχη. Θέση του γράφοντα είναι ότι η σύγχρονη διαμάχη γύρω από τη μνήμη του Β' Παγκοσμίου εκφράζει την ανάγκη να δυσφημιστούν εκ μέρους του αστικού κόσμου οι ιδέες του σοσιαλισμού/κομμουνισμού αλλά και κάθε παράδειγμα αντίστασης –και δη νικηφόρας!– σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα προωθείται η δικαιολόγηση και τελικά η ιστορική αποκατάσταση της συνεργασίας με τον ναζί, ιμπεριαλιστή κατακτητή σε σειρά χωρών. Η προσπάθεια αυτή διαπλέκεται με τις σύγχρονες επιθετικές γεωπολιτικές επιδιώξεις του αμερικανικού και ευρωπαϊκού καπιταλισμού, κυρίως εναντίον του ρωσικού – αλλά και με την αντίδραση του τελευταίου στην προσπάθειά του να αποφύγει την περικύκλωση και να κατοχυρώσει μια αναβαθμισμένη θέση στην παγκόσμια νομή των αγορών.

Η προσέγγιση του Β' Παγκοσμίου δεν γίνεται με τους ίδιους όρους από τα στρατόπεδα Δύσης-Ρωσίας (υπάρχουν σημαντικές ποιοτικές διαφορές) ούτε έχει τα ίδια αποτελέσματα από άποψη πολιτικής διαπαιδαγώγησης των μαζών και διάχυσης στην κοινωνία. Εντούτοις πρόκειται για δύο όψεις αστικής πολιτικής εκμετάλλευσης του παρελθόντος με στόχο την εξασφάλιση και διατήρηση της κυριαρχίας τους στο παρόν και στο μέλλον. Συνεπώς είναι αναγκαία μια ανεξάρτητη μαρξιστική παρεμβολή στον «πόλεμο» για τη σύγχρονη (επανα) καταγραφή της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου, με στόχο την ανάδειξη της πραγματικής φύσης και των πραγματικών επιδίκων της εποχής, την υπέρσπιση των επαναστατικών χαρακτηριστικών της και τη γόνιμη, επιστημονική, μη ισοπεδωτική κριτική στα πεπραγμένα του αντιφασιστικού και κομμουνιστικού στρατοπέδου. Στο παρόν άρθρο δεν θα εστιάσουμε στην κριτική της σχετικής ακαδημαϊκής παραγωγής, αλλά στο πώς μια σειρά ιδεολογήματα διαχέονται μέσω των ΜΜΕ, του πολιτισμού και των κρατικών ή διακρατικών μηχανισμών στην κοινωνία.

Υποπτες συμμαχίες, βιασμοί, δολοφονίες και εκτοπίσεις

Η προσπάθεια αποδόμησης της μεγάλης αντιφασιστικής νίκης των λαών

Αν παρακολουθήσει κανείς τις παρεμβάσεις των μεγάλων ευρωπαϊκών και αμερικανικών ΜΜΕ με αναφορά στον Β' Παγκόσμιο κατά τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα σε σχέση με το στρατόπεδο της ΕΣΣΔ και των παρτιζάνικων κινημάτων, θα σχηματίσει την εντύπωση ότι μάλλον ο Β' Παγκόσμιος ήταν ένα άθροισμα βίας επί δικαίων και αδίκων εκ μέρους του αντιφασιστικού/κομμουνιστικού στρατοπέδου, το οποίο μάλιστα δεν ήταν και τόσο αγνά αντιφασιστικό.

Λίγες ημέρες πριν συμπληρωθούν 70 χρόνια από το τέλος του πολέμου, η ιστοσελίδα του BBC διάλεξε να προβάλει ως κεντρικό ένα άρθρο που τιλοφορούνταν: «Ο Βιασμός του Βερολίνου» (Ash, 2015). Το εκτενές αυτό άρθρο, που μεταφέρθηκε στο ραδιόφωνο και μεταδόθηκε ως ραδιοφωνική εκπομπή παγκοσμίως, αναλάμβανε να «φωτίσει» τη «σκοτεινή πλευρά» της κατάληψης του Βερολίνου, που δεν ήταν άλλη από τον μεγάλο αριθμό βιασμών Γερμανίδων από Σοβιετικούς στρατιώτες. Η αθρογράφος φτάνει στο σημείο να χαρακτηρίσει το επιβλητικό σοβιετικό μνημείο του πάρκου Τρεπτάουερ –φτιαγμένο εις μνήμην των 5.000 πεσόντων μαχητών του Κόκκινου Στρατού στη συγκεκριμένη περιοχή– ως «Μνημείο του Αγνώστου Βιαστή». Το «αποκαλυπτικό» άρθρο του BBC για τους βιασμούς του Κόκκινου Στρατού δεν αποτελεί ούτε εξαίρεση ούτε πρωτοτυπία. Άρθρα επ’ αυτού του θέματος φιλοξενούνται τακτικά στον Δυτικό Τύπο, συχνά με τίτλους που δεν αφήνουν πολλά περιθώρια παρερμηνειών για τις προθέσεις τους.¹ Δύο μήνες πριν –και πάλι στο φόντο της συμπλήρωσης 70 ετών από τη λήξη του Β’ Παγκοσμίου– το γερμανικό περιοδικό *Spiegel* φιλοξένησε άρθρο με τίτλο: «Μεταπολεμικός Βιασμός: Ήταν οι Αμερικανοί όσο κακοί ήταν κι οι Σοβιετικοί;». Το επίσης εκτενές άρθρο φέρνει στο φως μαρτυρίες και υπολογισμούς για χιλιάδες βιασμούς που διέπραξαν οι Αμερικανοί στρατιώτες επί γερμανικού εδάφους ως το Νοέμβριο του 1945 (Wiegrefe, 2015). Το μοτίβο που ακολουθείται δεν είναι άγνωστο: Η χρησιμοποίηση κάποιων μαρτυριών ή απομνημονευμάτων, η όσο το δυνατόν πιο ζωντανή περιγραφή του τρόμου και των αγριότητων με συγκινησιακή γλώσσα, η απουσία αναφοράς σε οποιοδήποτε πλαίσιο ή ντοκουμέντα που χαλούν το ερμηνευτικό

σχήμα, τελικά η αναγόρευση του μερικού και ειδικού σε γενικό αποτελούν τη βασική μέθοδο ανάλογων άρθρων και μελετών. Στην περίπτωση των βιασμών, μια καταδικαστέα –πλην όμως παρούσα σε όλους τους μεγάλης κλίμακας πολέμους– πρακτική χρησιμοποιείται ώστε να αντιστραφεί συνολικά η εικόνα θύτη/θύματος σε σχέση με τον Β’ Παγκόσμιο. Ποιος τολμάει να γιορτάσει τη νίκη ενός «στρατού βιαστών»;

Σε ένα άλλο παράδειγμα, το Νοέμβριο του 2015, το γαλλικό κρατικό κανάλι France 2 κυκλοφόρησε ένα νέο ντοκιμαντέρ με τίτλο: «Αποκάλυψη Στάλιν». Το συγκεκριμένο ντοκιμαντέρ ξεκινά την αφήγησή του απ’ την Οκτωβριανή Επανάσταση. Το σοβιετικό καθεστώς παρομοιάζεται πολλακώς ως αντικατοπτρισμός του άλλου ολοκληρωτισμού, αυτού της ναζιστικής Γερμανίας. Ο Στάλιν κατηγορείται για συνεργασία με τον Χίτλερ λόγω του Συμφώνου Μολότοφ-Ρίμπεντροπ και εξαιτίας αυτού ως απόλυτα υπεύθυνος για τη γαλλική ήττα το 1940. Η ήττα των ναζί στα σοβιετικά εδάφη αποδίδεται εν πολλοίς στο «Στρατηγό Χειμώνα» και στην υλική βοήθεια των Συμμάχων προς τους Σοβιετικούς, ενώ δίνεται έμφαση στη συνέχιση της καταπίεσης των σοβιετικών λαών από το σταλινικό καθεστώς εν μέσω πολέμου (Lacroix-Riz, 2015).

Στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η κατάσταση δεν διαφέρει. Σε ένα χαρακτηριστικό άρθρο του συντηρητικού ιστορικού Βίκτορ Ντέιβις Χάνσον (Victor Davis Hanson) στον ιστότοπο *National Review* (Φλεβάρης 2016), η κυβέρνηση Ομπάμα ψέγεται για το ότι οδήγηε τη χώρα πίσω στον «απομονωτισμό», ο οποίος μαζί με τον δυτικοευρωπαϊκό «κατευνασμό» και τη σοβιετική «συνεργασία» οδήγησαν στο ξέσπασμα του Β’ Παγκοσμίου. Απομονωτισμός – Κατευνασμός – Συνεργασία: Κατ’ αυτό τον τρόπο επιμερίζονται οι ευθύνες για το ξέσπασμα του πολέμου. Πρόκειται για ένα κλασικό σχήμα της αστικής ιστοριογραφίας του Β’ Παγκοσμίου που αναγορεύει το Σύμφωνο Μολότοφ-Ρίμπεντροπ σε τεκμήριο της συγγένειας

1. Βλ., για παράδειγμα, το άρθρο του Andrew Roberts δημοσιευμένο το 2008 στη σκανδαλοθηρική βρετανική εφημερίδα *Daily Mail* υπό τον τίτλο: «Ο στρατός βιαστών του Στάλιν».

των δύο καθεστώτων. Οι επίμονες κι αγωνιώδεις σοβιετικές προσπάθειες για τη δημιουργία αντιχιτλερικού συνασπισμού και η επανειλημμένη άρνηση της Δύσης, οι αναλύσεις της ηγεσίας της ΕΣΣΔ και της Κομμουνιστικής Διεθνούς για τη φύση του ναζισμού και τον επαπειλούμενο πόλεμο που θα είχε αντισοβιετικό, αντικομμουνιστικό, ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα απλώς δεν λαμβάνονται υπόψη. Έτσι, οι δεκάδες εκατομμύρια Σοβιετικοί πολίτες, θύματα του πολέμου, αναφέρονται ως «θύματα της σταλινικής συνεργασίας (collaborationism) με τον Χίτλερ». Το κύριο ενδιαφέρον του άρθρου όμως εντοπίζεται στη σύνδεση της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου με το σήμερα, όταν δηλαδή η κυβέρνηση των ΗΠΑ καλείται να μην επαναλάβει τα λάθη του παρελθόντος και να μην υποτιμήσει τους κινδύνους που προέρχονται σήμερα από την Κίνα, τη Ρωσία, τη Β. Κορέα και το Ιράν.

Συνολικά πρόκειται για οπτικές που δεν ξεφεύγουν από τις βάσεις που τέθηκαν στο πλαίσιο του *historikerstreit*² από την πλευρά των ιστορικών (Ερνστ Νόλτε [Ernst Nolte], Κλάους Χίλντεμπραντ [Klaus Hildebrand] κ.ά.) που επιχειρήσαν να δικαιολογήσουν την εμφάνιση του γερμανικού ναζισμού ως αντίδραση στη βιαιότητα του μολσεβικισμού εξομοιώνοντας τα δύο καθεστώτα ως «ολοκληρωτικά». Η επιχειρηματολογία των «αναθεωρητών» ιστορικών στα τέλη της δεκαετίας του 1980 εξέφραζε κυρίως την ανάγκη του δυτικογερμανικού κεφαλαίου εκείνη την εποχή να ξεπεραστούν τα ενοχικά σύνδρομα σε εθνικό επίπεδο και να λειανθεί το έδαφος ώστε να επιτευχθεί μια νέα γερμανική ηγεμονία σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Ταυτόχρονα, η νέα θεώρηση της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου στόχευε στην πολιτική απονομοποίηση του καθεστώτος της Λαϊκής Δημο-

κρατίας της Γερμανίας, «παιδιού» της εποχής εκείνης. Ο πυρήνας των απόψεων αυτών, αν και είχε εξαρχής απαντηθεί επαρκώς από άλλους ιστορικούς και φιλοσόφους (Γιούργκεν Χάμπερμας [Jürgen Habermas], Βόλφγκανγκ Μόμσεν [Wolfgang Mommsen], Γιούργκεν Κόκα [Jürgen Koska] κ.ά.), επανέρχεται έκτοτε από διάφορους ιστορικούς προσαρμοσμένος στις ανάγκες της εκάστοτε ειδικής συγκυρίας.

Από τα ΜΜΕ στην κρατική και ευρωενωσιακή πολιτική

Η μάχη της προπαγάνδας μέσω των ΜΜΕ αποτελεί τον έναν τρόπο με τον οποίο επιχειρείται να εμπεδωθούν από τις μάζες οι βασικές γραμμές της αστικής επανασυγγραφής της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο άλλος τρόπος είναι η κρατική και διακρατική πολιτική απέναντι στο ιστορικό παρελθόν. Τα παραδείγματα είναι πλέον τόσα, ώστε μπορούμε να μιλάμε για οργανωμένο και εξειδικευμένο σχέδιο όσον αφορά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου.

Η έντονη αντιπαράθεση γύρω από την ιστορία της δεκαετίας του 1940 ενδεχομένως να μην είχε λάβει τη σημερινή της έκταση αν δεν είχε προηγηθεί η ουκρανική κρίση του 2014. Το καθεστώς που κυβερνά την Ουκρανία μετά το πραξικόπημα του «EuroMaidan» εναντίον της κυβέρνησης Γιανουκόβιτς έχει οργανώσει μια τεράστιας κλίμακας ιδεολογική επιχείρηση «αποκομμουνιστικοποίησης», όπως οι ίδιοι την αποκαλούν, της ιστορίας της Ουκρανίας. Η μία όψη αυτής της επιχείρησης είναι η αλλαγή ονομασίας χιλιάδων δρόμων, χωριών και πόλεων που θυμίζουν το σοβιετικό παρελθόν της χώρας, η απαγόρευση λειτουργίας κομμουνιστικών κομμάτων και χρήσης σοβιετικών συμβόλων, το γκρέμισμα αγαλμάτων και μνημείων που σχετίζονται με την εποχή της ΕΣΣΔ. Η άλλη όψη αφορά την αναθεώρηση της ιστορίας της χώρας με κεντρικό όχημα το Ουκρανικό Ινστιτούτο Εθνικής Μνήμης (ΟΙΕΜ), στο οποίο

2. Πρόκειται για τη γνωστή διαμάχη Γερμανών – και όχι μόνο – ιστορικών στα τέλη της δεκαετίας του 1980 ως προς τη φύση, τα αίτια εμφάνισης και τα πεπραγμένα της ναζιστικής Γερμανίας.

έχουν παρακωρηθεί ευρύτατα προνόμια (Cohen 2016).

Η αναγόρευση των Ουκρανών συνεργατών της χιτλερικής Γερμανίας³ σε εθνικούς ήρωες που μάχονταν για την ελευθερία της πατρίδας τους, η αποσιώπηση των εγκλημάτων τους και η παρουσίαση της απελευθέρωσης της Ουκρανίας το 1943-44 από τον Κόκκινο Στρατό ως «δεύτερη κατοχή» είναι κάποια από τα επιτεύγματα του ΟΙΕΜ και του επικεφαλής του, του νεαρού ιστορικού Βλαντιμίρ Βιατρόβιτς.⁴ Το πλέον ανησυχητικό όλων είναι ότι η επίσημη εκδοχή της ιστορίας που προωθείται από ιστορικούς σαν τον Βιατρόβιτς γράφεται υπό την «ομπρέλα» της πρόσφατης κρατικής νομοθεσίας, η οποία αναγνωρίζει τις συγκεκριμένες οργανώσεις ως «μαχητές για ένα ουκρανικό κράτος», ενώ προβλέπει διώξεις για όποιον αρνηθεί τη νομιμοποίηση του αγώνα για την ουκρανική ανεξαρτησία τον 2ο αιώνα ή επιδείξει δημοσίως ασεβή συμπεριφορά προς τις παραπάνω οργανώσεις.

Τέλος, χρήζει αναφοράς η πιο πρόσφατη προσπάθεια εμπέδωσης μιας νέας πανευρωπαϊκής οπτικής για το έτος 1944, όπως αυτή παρουσιάστηκε μέσα από το τραγούδι της Ουκρανίας

3. Πρόκειται για την Οργάνωση Ουκρανών Εθνικιστών (OUN) (ιδρυθείσα το 1929 στη Βιέννη) και τον Ουκρανικό Επαναστατικό Στρατό (UPA), οργανώσεις που ευθύνονται για τις δολοφονίες 35.000 Εβραίων, 100.000 Πολωνών και πολλών ακόμα Σοβιετικών πολιτών στην ουκρανική επικράτεια.

4. Ο 35χρονος Βλαντιμίρ Βιατρόβιτς, κάτοχος διδακτορικού τίτλου από το πανεπιστήμιο του Λβοφ στη Δυτική Ουκρανία, υπήρξε διακεκριμένο μέλος του Ινστιτούτου Μελέτης του Απελευθερωτικού Κινήματος. Το συγκεκριμένο ινστιτούτο ιδρύθηκε το 2002 στην πόλη Λβοφ και στόχευε στην παραγωγή έρευνας που να νομιμοποιεί τη δράση των ουκρανικών εθνικιστικών, φιλοχιτλερικών οργανώσεων ΟUN-UPA κατά τον Β' Παγκόσμιο. Μάλλον δεν είναι τυχαίο ότι η οδός όπου στεγάζεται το συγκεκριμένο ινστιτούτο έχει ονομαστεί Μπαντέρα, από τον διαβόητο εθνικιστή αρχηγό του ΟUN-UPA, αναγορευμένο σήμερα σε εθνικό ήρωα της Ουκρανίας. Μετά την «Πορτοκαλί Επανάσταση» ο Βιατρόβιτς είχε τοποθετηθεί επικεφαλής των αρχείων της Ουκρανικής Μυστικής Υπηρεσίας (SBU).

για τον φετινό διαγωνισμό της Γιουροβίζιον. Η επιλογή του ουκρανικού κράτους να συμμετάσχει σε έναν εξόχως ευρωπαϊκό μουσικό διαγωνισμό με ένα τραγούδι που αφηγείται τις διώξεις των Τατάρων από τη σοβιετική εξουσία μετά την απελευθέρωση της Κριμαίας από τα ναζιστικά στρατεύματα το 1944 σηματοδοτεί το εύρος του πολέμου γύρω από την ιστορία του Β' Παγκοσμίου. Εκατομμύρια Ευρωπαίοι/ες (κυρίως νεαροί/ές) άκουσαν, ψήφισαν κι έμαθαν ότι το «1944», που ήταν και ο τίτλος που επιλέχθηκε για το ουκρανικό κομμάτι, δεν ήταν έτος χαράς και απελευθέρωσης για τους λαούς της ΕΣΣΔ και της Ευρώπης, αλλά το έτος κατά το οποίο ο Κόκκινος Στρατός εκκαθάριζε τους Τατάρους της Κριμαίας. Το γεγονός ότι η Ουκρανία στέφθηκε νικήτρια του ευρωπαϊκού διαγωνισμού με το συγκεκριμένο τραγούδι αποτέλεσε την αφορμή για να κατακλυστούν τα ΜΜΕ με άρθρα και εκπομπές που εστίαζαν στη μαζική μετακίνηση των Τατάρων της Κριμαίας στο εσωτερικό της Ρωσίας ως άλλη μία μαύρη σελίδα στην ιστορία της ΕΣΣΔ κατά τον Β' Παγκόσμιο.

Το ενδιαφέρον στην περίπτωση της Ουκρανίας είναι η επιλογή των ΗΠΑ και της ΕΕ να ενισχύσουν τον ουκρανικό εθνικισμό ως εργαλείο για την αποκόλληση της ουκρανικής κοινωνίας από τη στενή της σχέση με τη Ρωσία. Επιπλέον, η ταύτιση του κομμουνισμού με τη Ρωσία και της Ρωσίας με τον κομμουνισμό χρησιμοποιήθηκε εντέχνως από όσους συνδέουν την «αποκομμουνιστικοποίηση» της Ουκρανίας με τον σύγχρονο αντιρωσισμό. Ιδεολογική πλευρά της προσπάθειας γεωπολιτικής απομόνωσης και περικύκλωσης της είναι η πολιτική επένδυση εκ μέρους της Δύσης στον εθνικισμό των χωρών που την περιβάλλουν και μάλιστα στις πιο αντιρωσικές εκφάνσεις του. Για να συμβεί αυτό, ό,τι θυμίζει ένα κοινό παρελθόν συνεργασίας μεταξύ της Ρωσίας και των γειτονικών της λαών συκοφαντείται, αποδομείται ή αποσιωπάται. Σε αυτή την προσπάθεια ιδιαίτερα κρίσιμο για

τις πολιτικές επιδιώξεις της Δύσης είναι να επικρατήσει μια ιστορική αφήγηση για τον Β' Παγκόσμιο κατά την οποία η Σοβιετική Ένωση αποτελεί βασικό αίτιο της έναρξης του πολέμου (Μολότοφ-Ρίμπεντροπ) και εξίσου επιθετικό, άγριο και επικίνδυνο παίκτη με τη χιτλερική Γερμανία (Κατίν, Τάταροι, βιασμοί Βερολίνου). Παράλληλα, η εκτεταμένη συνεργασία με τη ναζιστική Γερμανία τμημάτων εθνοτήτων και λαών της ΕΣΣΔ δικαιολογείται είτε μέσω των μεσοπολεμικών σταλινικών πολιτικών (π.χ. Γκολντομόρ⁵ στην Ουκρανία) είτε μέσω της μεταγενέστερης συλλογικής τιμωρίας του δωσιλογισμού (Τάταροι).

Η πολιτική αποκατάσταση του δωσιλογισμού

Η επιχείρηση επανασυγγραφής της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου δεν αρκείται στη συκοφάντηση και στην αποδόμηση της προσφοράς των κομμουνιστικών/αντιφασιστικών δυνάμεων αλλά προχωρά στην πολιτική αποκατάσταση της συνεργασίας με τον ναζί κατακτητή. Τα πρώτα δείγματα γραφής δόθηκαν από τις βαλτικές χώρες όπου η μνήμη των συνεργατών των ναζί και ενταγμένων στα SS πολιτών των εν λόγω χωρών εορτάζεται κανονικά ως μέρος της κρατικής παράδοσής τους. Μετά το 2014 καθιερώνεται κάτι ανάλογο και στην Ουκρανία (προσπάθεια είχε γίνει και μετά την επικράτηση της «Πορτοκαλί Επανάστασης») όπου ο «Μπαντερισμός»⁶ γίνεται επίσημη κρατική ιδεολογία και συνώνυμο του ουκρανικού πατριωτισμού. Από την τάση αυτή δεν μένει απ' έξω κι η βαλκανική χερσόνησος. Συγκεκριμένα στο χώρο της πρώην Γιουγκοσλαβίας εμφανίζεται μια ισχυρή τάση πολιτικής αποκατάστασης του δωσιλογισμού. Αξίζει να αναφερθούμε σε ορισμένα παραδείγματα.

Πρόσφατα δικαστήριο του Ζάγκρεμπ απεφάνθη ότι η δίκη του αρχιεπισκόπου της κροατικής καθολικής εκκλησίας και καρδινάλιου του φασιστικού καθεστώτος των Ούστασι κατά τον Β' Παγκόσμιο Αλοΐζιε Στέπινιτς (Alojzije Stepinac) το 1946 δεν ήταν δίκαιη και απέβλεπε σε πολιτική εκδίκηση. Υπ' αυτό το σκεπτικό η καταδικαστική απόφαση του μεταπολεμικού γιουγκοσλαβικού δικαστηρίου του 1946 ακυρώθηκε και το όνομα του συνεργάτη των Γερμανών ναζί και Κροατών φασιστών αποκαταστάθηκε (Milekić, 2016b).⁷ Ένα μήνα πριν από την έκδοση της δικαστικής απόφασης (ενόσω δηλαδή ο Στέπινιτς θεωρούνταν ακόμα συνεργάτης των ναζί και συνυπεύθυνος για εκατοντάδες χιλιάδες εκτελέσεις Σέρβων και Εβραίων της Κροατίας) το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο φιλοξένησε στο κτίριό του στις Βρυξέλες έκθεση υπέρ του Στέπινιτς, γεγονός που προκάλεσε έντονες σερβικές διαμαρτυρίες. Επιπλέον, στη νέα κυβέρνηση της Κροατίας, που ορκίστηκε το 2016, τη θέση του Υπουργού Πολιτισμού κατέχει ένας γνωστός ακροδεξιός, υμνητής του φασιστικού κατοχικού Ανεξάρτητου Κροατικού Κράτους των Ούστασι, ο 42χρονος Ζλάτκο Χασανμπέγκοβιτς (Zlatko Hasanbegovic). Ο Χασανμπέγκοβιτς υπήρξε έως πρόσφατα μέλος ενός μικρού νεοναζιστικού κόμματος (Κροατικό Απελευθερωτικό Κίνημα – HOP)⁸ και συγγραφέας βιβλίων ιστορίας τα οποία προσπαθούν να υποβαθμίσουν τα εγκλήματα του κατοχικού κροατικού καθεστώτος. Μερικούς

7. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κροατική κυβέρνηση πιέζει το Βατικανό για την αγιοποίηση του Στέπινιτς.

8. Το HOP, που σήμερα αποτελεί ένα περιθωριακό κομματίδιο, έχει μια ενδιαφέρουσα ιστορία. Ιδρύθηκε το 1956 στο Μπουένος Άιρες από τον εξόριστο Κροάτη κατοχικό πρωθυπουργό Άντε Πάβελιτς (Ante Pavelić). Ο Άντε Πάβελιτς, αρχηγός του μεσοπολεμικού κροατικού φασιστικού κινήματος των Ούστασι, διατέλεσε πρωθυπουργός του Ανεξάρτητου Κράτους της Κροατίας, δηλαδή του κατοχικού εκείνου μορφώματος που ιδρύθηκε με τις ευλογίες των ναζί μετά την κατάληψη της Γιουγκοσλαβίας το 1941 και ευθύνεται για τη δολοφονία περίπου 400.000 Σέρβων και Εβραίων της Κροατίας.

5. Ο λιμός που έπληξε την Ουκρανία κατά τα έτη 1932-33.

6. Από το όνομα του Ουκρανού αρχισυνεργάτη των ναζί Στεπάν Μπαντέρα.

μήνες πριν, ο Χασανμπέγκοβιτς παρευρέθη στην πρεμιέρα του κροατικού ντοκιμαντέρ *Γιασένοβατς: Η Αλήθεια*, το οποίο επιχειρεί να αποδείξει ότι στο περιβόητο στρατόπεδο συγκέντρωσης των Ούστασι πέθαναν «μόλις» 20.000-40.000 άτομα (αντί για εκατοντάδες χιλιάδες όπως υποστηρίζεται ευρέως). Παρά τη θύελλα αντιδράσεων που προκάλεσε η παρουσία του, ο ίδιος υποστήριξε πως το συγκεκριμένο ντοκιμαντέρ «χύνει φως» σε αμφισβητούμενες σελίδες της κροατικής ιστορίας (Milekić, 2016a).

Η κατάσταση δεν διαφέρει στη γειτονική Σερβία. Εκεί η αρχή έγινε με την ακύρωση της δικαστικής απόφασης του 1946 που καταδίκασε τον αρχηγό του σερβικού εθνικιστικού, μοναρχικού αντάρτικου των Τσένικ Ντράζα Μιχαήλοβιτς (Draža Mihailović) ως συνεργάτη των Γερμανών και των Ιταλών κατακτητών. Πράγματι, ο Μιχαήλοβιτς, που αρχικά υποστηριζόταν από τους Βρετανούς, έφτασε σε τέτοιο σημείο συνεργασίας με τον κατακτητή εναντίον των Γιουγκοσλάβων παρτιζάνων, ώστε οι Βρετανοί αναγκάστηκαν να αποσύρουν τη στήριξή τους στο πρόσωπό του αναγνωρίζοντας τους κομμουνιστές παρτιζάνους ως το μόνο αντιστασιακό κίνημα της Γιουγκοσλαβίας. Το Μάιο του 2015 αναγνωρίστηκε ότι ο Μιχαήλοβιτς δεν έτυχε δίκαιης δίκης αλλά ότι το δικαστήριο που τον έκρινε ένοχο και διέταξε την εκτέλεσή του, το 1946, είχε πολιτικά και ιδεολογικά κίνητρα. Έτσι, η ποινή του καταργήθηκε και το όνομά του αποκαταστάθηκε. Επιπλέον, το τελευταίο έτος διεξάγεται νέα δίκη η οποία αυτή τη φορά έχει ως αντικείμενό της την αποκατάσταση του ονόματος του Σέρβου κατοχικού πρωθυπουργού Μίλαν Νέντιτς (Milan Nedić). Ο Νέντιτς, ο οποίος καταδικάστηκε μεταπολεμικά από τη γιουγκοσλαβική κυβέρνηση ως συνεργάτης των ναζί, ενδέχεται να αναγνωριστεί σήμερα περίπου ως ήρωας καθώς το κεντρικό επιχείρημα της υπεράσπισής του είναι ότι από τη θέση του πρωθυπουργού την περίοδο της Κατοχής έσωσε χιλιάδες Σέρβους της Κρο-

ατίας και της Βοσνίας πράττοντας ό,τι του επέτρεπαν οι συνθήκες.

Οι περιπτώσεις Νέντιτς και Μιχαήλοβιτς συνδυάζονται με άρθρα συμπάθειας προς το πρόσωπό τους από πρόσωπα του καλλιτεχνικού χώρου και από μια ιδιαίτερη εκθεσιακή, μουσειακή πολιτική που στόχο έχει την προβολή του μεταπολεμικού γιουγκοσλαβικού καθεστώτος ως καθεστώτος τρόμου (Μιχαηλίδης, 2014).

Η ελληνική περίπτωση

Το κύμα αναθεώρησης της ελληνικής ιστορίας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αυτοαποκαλούμενο ως «νέο κύμα», μετράει πάνω από μια δεκαετία δραστηριότητας και εκδόσεων. Οι πιο προβεβλημένοι εκπρόσωποί του, οι καθηγητές Στάθης Καλύβας και Νίκος Μαραντζίδης, έχουν εκδώσει πρόσφατα το βιβλίο *Εμφύλια πάθη: 23 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*, το οποίο, όπως οι ίδιοι υποστηρίζουν, αποτελεί μια προσπάθεια εκλαικευμένης παρουσίασης των βασικών ζητημάτων γύρω από την Κατοχή και τον εμφύλιο πόλεμο. Αν θα έπρεπε να δώσουμε με μια φράση το στίγμα του βιβλίου, αυτή θα ήταν η ακόλουθη: «όποιος υπερασπίζεται το εαμικό κράτος, ακόμα κι αν έχει καλές προθέσεις, στην ουσία υπερασπίζεται τον ολοκληρωτισμό εν τη γενέσει του» (Καλύβας & Μαραντζίδης, 2015: 274). Όποιος διαβάσει τα περιεχόμενα του βιβλίου μπορεί εύκολα να αντιληφθεί ότι αυτό είναι δομημένο πάνω στην αποδόμηση του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και του ΔΣΕ. Έτσι, το εαμικό αντιστασιακό κίνημα φέρεται να οικοδομούσε έναν ολοκληρωτισμό στα βουνά της Ελεύθερης Ελλάδας, ενώ μεταχειριζόταν την «κόκκινη τρομοκρατία» για να καταλάβει την εξουσία ωθώντας παράλληλα μεγάλα τμήματα του πληθυσμού να καταταγούν στα Τάγματα Ασφαλείας για να σωθούν. Συνεπώς το κίνημα της εαμικής αντικατοχικής αντίστασης δεν ήταν κάτι άλλο από το επεξεργασμένο πρόγραμμα ενός ολοκληρωτικού κόμματος (και των

διεθνών συμμάχων του) για την κατάληψη της εξουσίας, παρά και πέρα από τη θέληση του λαού με ορίζοντα μια ανελεύθερη κοινωνία. Όπως πολύ σωστά έχει παρατηρηθεί (Παπαδημητρίου, 2016), η στόχευση του κύκλου των μεταναστευτικών ιστορικών έχει ξεφύγει από τον, ούτως ή άλλως στενό και δύσκολο, ακαδημαϊκό χώρο δίνοντας έμφαση στο πλασάρισμα των ιδεών και των επιχειρημάτων τους στο ευρύ κοινό μέσω εκλαϊκευμένων, εύπεπτων εκδόσεων και με τη χρήση των προσβάσεων τους στον έντυπο, τηλεοπτικό κι ηλεκτρονικό τύπο.

Αυτή είναι η ελληνική παραλλαγή της πανευρωπαϊκής καμπάνιας, η μη ακαδημαϊκή πλευρά της οποίας εμφανίζεται υπό τη μορφή προβεβλημένων τηλεοπτικών παρουσιάσεων του νεοφιλελεύθερου πολιτικού χώρου οι οποίοι βγάζουν τηλεοπτικούς λόγους αποκατάστασης της μνήμης του Γεωργίου Τσολάκογλου. Στις 20 Απριλίου του 2016, επέττειο συνθηκολόγησης με τους Γερμανούς κατακτητές, ο γνωστός τηλεπαρουσιαστής του τηλεοπτικού σταθμού ΣΚΑΪ Κωνσταντίνος Μπογδάνος, επέλεξε να κλείσει την εκπομπή του με έναν τετράλεπτο λόγο πολιτικής και ηθικής αποκατάστασης του πρώτου κατοχικού πρωθυπουργού της χώρας. Το κεντρικό επιχείρημα ομοιάζει πολύ με το σερβικό ανάλογο του. Ο Τσολάκογλου από τη θέση του προσπάθησε να κάνει το καλύτερο μέσα στις δύσκολες συνθήκες που επικρατούσαν. Ο παρουσιαστής αναφέρθηκε emphaticά σε παλαιότερο άρθρο του σημερινού στελέχους της Νέας Δημοκρατίας Γιώργου Κοκκόλη, υπό τον εύγλωττο τίτλο «Πόσο δωσίλογος ήταν τελικά ο Τσολάκογλου;». Ο Κοκκόλης δημοσίευσε το συγκεκριμένο άρθρο εν είδει πολιτικής παρέμβασης στις 6 Απριλίου 2012, δηλαδή ανάμεσα στην επέττειο συνθηκολόγησης της χώρας με τη ναζιστική Γερμανία και τις τότε γιγαντιαίες αντιμνημονιακές διαδηλώσεις όπου το σύνθημα περί «κυβέρνησης Τσολάκογλου» χρησιμοποιούνταν ευρέως. Ο ίδιος αναρωτιέται στο κλείσιμο του άρθρου του: «Δωσίλογος ή κάποιος

που κλήθηκε να πάρει στις πλάτες του την τύχη ενός λαού όταν εγκαταλείφθηκε στη μοίρα του; Η ιστορική επιστήμη μπορεί ενδεχομένως να δικαιώσει τον Γεώργιο Τσολάκογλου, ωστόσο στην ιστορική μνήμη του λαού το όνομα του στρατηγού έγινε συνώνυμο της συνεργασίας με τις δυνάμεις του Άξονα».⁹

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υποκινητής και ομπρέλα της αντιδραστικής αναθεώρησης της ιστορίας

Μια συζήτηση για την αντιδραστική αναθεώρηση της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου και την αναβίωση του φασισμού στην ευρωπαϊκή ήπειρο θα είναι ελλιπής αν

9. Αξίζει να υπογραμμιστεί το συνεχές που παρατηρείται με την πιο περιθωριακή, όμως όχι δίχως αναγνωστικό/τηλεοπτικό κοινό, έκφραση της ίδιας αγωνίας για την ιστορική αποκατάσταση του πρώτου κατοχικού πρωθυπουργού. Πλήθος ιστοσελίδων και blogs που πρόσκεινται στη Χρυσή Αυγή και στον εθνικιστικό/φασιστικό χώρο φιλοξενούν ανάλογα άρθρα αποκατάστασης του Τσολάκογλου. Μάλιστα ο γνωστός και μη εξαιρετός εθνικοσοσιαλιστής Κωνσταντίνος Πλευρής, παρουσιάζοντας το τελευταίο του πόνημα σε τηλεοπτικό σταθμό, τόνισε ότι αυτό φέρει την αφιέρωση: «Στη μνήμη του εθνικού ήρωα, στρατηγού Γεωργίου Τσολάκογλου». Φυσικά, δεν αναφερόμαστε σε μια φαινομενολογική ταύτιση δύο πολιτικά αντίθετων χώρων πάνω σε ένα ζήτημα. Η νεοφιλελεύθερη και η ακροδεξιά παραλλαγή της επιχειρηματολογίας της υπεράσπισης του Τσολάκογλου ουσιαστικά ταυτίζονται.

δεν τονιστεί ο πολιτικός ρόλος που διαδραματίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση στη διαδικασία αυτή. Αυτός ο ρόλος ξεπερνάει την ανοχή στην κρατική πρωποποίηση των συνεργατών των ναζί σε χώρες-μέλη της ΕΕ (βαλτικές χώρες, Κροατία) ή σε χώρες σε διαδικασία προσέγγισής της (Σερβία, Ουκρανία). Είναι ρόλος υποκινητή και ταυτόχρονα ομπρέλας για την ιδιαίτερη προσπάθεια κάθε κράτους προς αυτή την κατεύθυνση.

Κεντρικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια κατέχει η Πλατφόρμα για την Ευρωπαϊκή Μνήμη και Συνείδηση, η οποία περιγράφεται ως ένα «εκπαιδευτικό πρότζεκτ της ΕΕ και συνεργαζόμενων ΜΚΟ» για τη μελέτη και τη μελλοντική αποτροπή του ολοκληρωτισμού. Οι πρωτοβουλίες για τη συγκεκριμένη πλατφόρμα ξεκίνησαν λίγο μετά την ολοκλήρωση της ανατολικής και βαλκανικής διεύρυνσης της ΕΕ με την ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας. Την ίδια περίοδο (καλοκαίρι 2008) υπογράφηκαν στην Πράγα η Διακήρυξη για την Ευρωπαϊκή Συνείδηση και τον Κομμουνισμό, η οποία ουσιαστικά προβάλλει το ασυμβίβαστο αυτών των δύο. Η Διακήρυξη της Πράγας είχε ως άμεσο αποτέλεσμα την υιοθέτηση από την ΕΕ της Ευρωπαϊκής Ημέρας Μνήμης για τα Θύματα του Σταλινισμού και του Ναζισμού. Βάσει αυτού του πλαισίου αναπτύσσονται τη λειτουργία τους δεκάδες ιδρύματα ανά την Ευρώπη, τα οποία λαμβάνουν σημαντική χρηματοδότηση και ταυτόχρονα χρηματοδοτούν ή υποστηρίζουν ποικιλοτρόπως την ανάλογη ιστορική έρευνα. Χαρακτηριστικά, εν έτει 2013, μέσω του προγράμματος «Ευρωπαϊκή Μνήμη» δινόταν ενίσχυση ύψους έως 100.000 ευρώ σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, ΜΚΟ και συλλόγους οι οποίοι θα διοργάνωναν συζητήσεις, ημερίδες, εκθέσεις, γενικά έργα που «αντανακλούν τις αιτίες της ανάδυσσης των ολοκληρωτικών καθεστώτων στη σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία (ναζισμός, φασισμός, σταλινισμός και ολοκληρωτικά κομμουνιστικά καθεστώτα)».

Από τις δεκάδες ΜΚΟ που συμμετέχουν στην Πλατφόρμα για την Ευρωπαϊκή

Μνήμη και Συνείδηση οι περισσότερες έχουν σαφή αντικομμουνιστικό χαρακτήρα με κορυφαίο παράδειγμα το Ίδρυμα Μνήμης Θυμάτων του Κομμουνισμού (Victims of Communism Memorial Foundation) (ιδρύθηκε το 1993 στις ΗΠΑ, με Πράξη του Κογκρέσου και σκοπό την εκπαίδευση των Αμερικανών στην ιδεολογία, την ιστορία και την κληρονομιά του κομμουνισμού) ή τη μικρότερης σημασίας –παρ' όλα αυτά χαρακτηριστική– βουλγαρική Πρωτοβουλία για την Κατεδάφιση του Μνημείου του Σοβιετικού Στρατού στη Σόφια. Αντιθέτως, οι λέξεις ναζισμός και φασισμός δεν φιγουράρουν στον τίτλο καμίας από τις δεκάδες οργανώσεις της πλατφόρμας, καθιστώντας έτσι σαφή τον προσανατολισμό τους. Εξάλλου, η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα, κράτη με ιστορική εμπειρία σε φασιστικά και δικτατορικά καθεστώτα, δεν εκπροσωπούνται στην εν λόγω πλατφόρμα. Όπως ειπώθηκε και πρωτίτερα, ο ευρωενωσιακός πολιτικός εναγκαλισμός της φασιστικής/εθνικιστικής αντιπολίτευσης της Ουκρανίας, η χρήση της ως βασικού μοχλού για την ανατροπή της κυβέρνησης Γιανουκόβιτς και οχήματος για την εμπέδωση του αντιρωσισμού στην ουκρανική κοινωνία αποτέλεσε σημείο ποιοτικής τομής για την ΕΕ. Όψη της νέας της τακτικής αποτελεί και η «λευκή» ψήφος όλων των χωρών-μελών της κατά την πρόσφατη ρωσική πρόταση στα Ηνωμένα Έθνη για την «Καταπολέμηση της εξύμνησης του ναζισμού, του νεοναζισμού και άλλων πρακτικών που πυροδοτούν σύγχρονες μορφές ρατσισμού, φυλετικών διακρίσεων και ξενοφοβίας». Αυτή η τακτική, πέρα από την πάγια προώθηση της θεωρίας των δύο άκρων με σκοπό τη δυσφήμιση των κομμουνιστικών ιδεών, συνίσταται στην υποταγή της καταδίκης του φασισμού στις νέες γεωπολιτικές επιδιώξεις της ΕΕ, που σημαίνει εργαλειακή του χρήση στο συγκεκριμένο φόντο του ανταγωνισμού με τη Ρωσία αλλά και της διατήρησης της γερμανικής πρωτοκαθεδρίας στο εσωτερικό της Ένωσης.

Τέλος, η πανευρωπαϊκή προώθηση του εορτασμού της 9ης Μαΐου όχι ως ημέρας του τερματισμού του Β' Παγκοσμίου και επίτευξης της αντιφασιστικής νίκης έναντι της ναζιστικής Γερμανίας το 1945, αλλά ως «Ημέρας της Ευρώπης» βάσει της δημοσιοποίησης του Σχεδίου Σουμάν (Schuman) για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα την 9η Μαΐου του 1950 εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο καλλιέργειας μιας ευρωπαϊκής, ιστορικής και πολιτικής συνείδησης που θα ταυτίζει τον κομμουνισμό με τον ολοκληρωτισμό. Καθώς το Σχέδιο Σουμάν αποτελεί τον καρπό της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής για την προσέγγιση Γαλλίας-Γερμανίας και την ευρωπαϊκή αντισοβιετική ενοποίηση υπό αμερικανική ηγεμονία (Roberts, 2016), ο συμβολισμός της εν λόγω επιλογής καθίσταται εντονότερος.

Η ρωσική στάση

Η σύγκρουση της Ρωσίας με τις χώρες της Δύσης στην Ουκρανία σηματοδοτεί το πέρασμα σε μια νέα φάση κλιμάκωσης της έντασης στις ρωσο-δυτικές σχέσεις. Ταυτοχρόνως, η ανοιχτή υποστήριξη από πλευράς ΗΠΑ και ΕΕ δηλωμένων νεοναζιστικών, φασιστικών και αντιρωσικών εθνικιστικών οργανώσεων επέδρασε καταλυτικά στην επεξεργασία της ρωσικής απάντησης. Έτσι, από το 2014 και έπειτα παρατηρείται μια αυξημένη ρωσική δραστηριότητα στο πεδίο της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου με σκοπό την αναχαίτιση και αντίκρουση της ιδεολογικής επίθεσης της Δύσης. Συστατικά στοιχεία της ρωσικής στάσης είναι η εξύμνηση της ρωσικής συμβολής στην αντιφασιστική νίκη του πολέμου τόσο ως μέσο τόνωσης του ηθικού του ρωσικού λαού, μετά το σφίξιμο της οικονομικής και στρατιωτικής μέγγενης από τη Δύση, όσο και ως μέσο ανάδειξης ενός επιτυχημένου παραδείγματος διεθνούς συνεργασίας Δύσης-Ρωσίας (ΕΣΣΔ) απέναντι σ' έναν κοινό εχθρό.

Καθόλου τυχαία, τα εβδομηντάχρονα από την 9η Μαΐου 1945 γιορτάστηκαν με μια υπέρλαμπρη παρέλαση στη Μόσχα

στην οποία οι προσκεκλημένοι Ευρωπαίοι ηγέτες επέλεξαν να μην παρευρεθούν. Όχι μόνο η Μόσχα αλλά ολόκληρη η ρωσική επικράτεια απ' άκρη σ' άκρη ήταν καλυμμένη με σύμβολα του Κόκκινου Στρατού, ενώ πανό και διαφημιστικές πινακίδες σε δρόμους και γέφυρες υπενθύμιζαν με πικυαία γράμματα τη «Μεγάλη Νίκη!». Οι ρωσικές πρωτοβουλίες κατά την 70ή επέτειο της Αντιφασιστικής Νίκης υπήρξαν πολυάριθμες και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Στην Ελλάδα, για παράδειγμα, στις 22-23/4/2015 πραγματοποιήθηκε διεθνές συνέδριο με θέμα τα 70χρονα της «Μεγάλης Νίκης» υπό την αιγίδα του Ιδρύματος Υποστήριξης και Υπεράσπισης Δικαιωμάτων των Ρώσων Συμπατριωτών του Εξωτερικού και της Ρωσικής Πρεσβείας. Ως αποτέλεσμα του συνεδρίου, εκδόθηκε μια συλλογή άρθρων, στην ελληνική και τη ρωσική γλώσσα, ο υπότιτλος της οποίας –«Εξαιρετική επικαιρότητα του θριάμβου του 1945»– προοιωνίζει τον αναγνώστη για το περιεχόμενο.¹⁰

Στο πεδίο της ιστορίας η ρωσική απάντηση στην εκστρατεία του δυτικού Τύπου εκφράστηκε με μια σειρά πρωτοβουλίες. Τον Αύγουστο του 2015 το παράρτημα του ρωσικού Υπουργείου Παιδείας στην πόλη Εκατερίνμπουργκ διέταξε να αποσυρθούν από τις δημόσιες βιβλιοθήκες τα βιβλία των Βρετανών ιστορικών Άντονι Μπίβορ (Antony Beevor) και Τζον Κίγκαν (John Keegan)¹¹

10. Αξίζει να αναφέρουμε τις τέσσερις ενότητες γύρω από τις οποίες δομήθηκε το συνέδριο: Α) Η συμβολή των λαών της ΕΣΣΔ και των Βαλκανίων στη νίκη των αντιχιτλερικών δυνάμεων στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Β) Ο δικαστικός κύκλος της Νιρεμβέργης: Η καθολική κατάδικη του ναζισμού ως ιδεολογίας. Γ) Οι προσπάθειες αναθεώρησης ολόκληρου του συνόλου των Συμφωνιών Γιάλτας-Πότσταμ με σκοπό τη δημιουργία μονοπολικού κόσμου και την απόλυτη κυριαρχία της Δύσης. Δ) Η απειλή της αναγέννησης και της αποκατάστασης του φασισμού στην Ευρώπη.

11. Ο Μπίβορ και ο Κίγκαν εντάσσονται στο ρεύμα του ιστορικού ρεβιζιονισμού. Το βιβλίο του πρώτου για την πτώση του Βερολίνου αφιερώνει εκτεταμένο κομμάτι στο ζήτημα των βιαισμών εκ μέρους των Σοβιετικών παρουσιάζοντας, συχνά, αντιεπιστημονικά στοιχεία και προβαίνοντας σε ατεκμηρίωτους

με το αιτιολογικό ότι προωθούν ναζιστικά στερεότυπα κατά της Σοβιετικής Ένωσης και του Κόκκινου Στρατού, καθώς και λόγω του ότι η έκδοσή τους στα ρωσικά χρηματοδοτήθηκε από το ίδρυμα Open Society του Αμερικανού επιχειρηματία Τζορτζ Σόρος (George Soros), το οποίο φιγουράρει στη λίστα με τις ανεπιθύμητες οργανώσεις στη Ρωσία, όπως αυτή καταρτίστηκε μετά την πρόσφατη κρίση στην Ουκρανία. Τα βιβλία του Μπίβορ σχετικά με τη Μάχη του Στάλινγκραντ και την «Πτώση του Βερολίνου» –καθόλου τυχαία, προτιμήθηκε η λέξη Πτώση (*Downfall*) και όχι η λέξη Κατάληψη ή Απελευθέρωση για την περιγραφή του γεγονότος– κυκλοφόρησαν και μεταφράστηκαν σε δεκάδες γλώσσες το 1998 και το 2002 αντίστοιχα. Αν και είχε υπάρξει επίσημη ρωσική αντίδραση από την Πρεσβεία της Ρωσίας το 2002, παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι η πρωτοβουλία απόσυρσης των εν λόγω βιβλίων λήφθηκε το 2015 και όχι νωρίτερα. Λίγο πριν φτάσουμε στο τέλος του προηγούμενου έτους, το Υπουργείο Άμυνας της Ρωσίας ανακοίνωσε (φθινόπωρο 2015) ότι πρόκειται να διαθέσει μέρος του αρχείου του σε ιστορικούς και ερευνητές προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα «ψεύδη και οι διαστρεβλώσεις» της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου σε σχέση με τα πεπραγμένα του Κόκκινου Στρατού.

Εξάλλου, η ρωσική Δούμα, μεσούσης της ουκρανικής κρίσης, τον Απρίλιο του 2014 ψήφισε νόμο ο οποίος προβλέπει ποινές για όποιον αρνείται τα γεγονότα του Β' Παγκοσμίου όπως αυτά παρουσιάστηκαν από το Διεθνές Δικαστήριο

της Νιρεμβέργης για την τιμωρία των εγκλημάτων πολέμου και των χωρών του Άξονα. Ο ρωσικός νόμος του 2014 προβλέπει επίσης διώξεις για όσους διασπείρουν ψευδείς ειδήσεις για τις δραστηριότητες της Σοβιετικής Ένωσης κατά τον πόλεμο αλλά και για όσους επιδείξουν ασέβεια προς τα σύμβολα του Κόκκινου Στρατού και τις επίσημες γιορτές που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη περίοδο.

Στην ίδια δραστηριότητα θα πρέπει να ενταχθεί ενδεχομένως και η παραγωγή ρωσικών ταινιών με θέμα τον Β' Παγκόσμιο, όπως η *Μάχη για τη Σεβαστούπολη*, μια ακριβή παραγωγή χολιγουντιανού τύπου. Η συγκεκριμένη ταινία κυκλοφόρησε την άνοιξη του 2015, ένα χρόνο ακριβώς μετά την προσάρτηση της Κριμαίας από το ρωσικό κράτος, και πραγματεύεται την ηρωική υπεράσπιση από τον Κόκκινο Στρατό της Οδησού και της χερσονήσου της Κριμαίας κατά τη γερμανική επίθεση του 1942.

Πρόκειται λοιπόν για μια αντιφασιστική στροφή της Ρωσίας ή για κάτι άλλο; Ο όψιμος αντιφασισμός της ρωσικής κυβέρνησης πηγάζει από τις παρακάτω ανάγκες. Πρώτον, την ανάγκη δημιουργίας μιας κρατικής ιστορικής αφήγησης για τη συνέχεια του κράτους, ώστε να παρουσιαστεί η σημερινή εξουσία ως σύγχρονος συνεχιστής των πιο λαμπρών στιγμών του ρωσικού λαού. Αυτή η τακτική επιχειρεί επίσης να ενσωματώσει την αυξημένη εσωτερική νομιμοποίηση της ΕΣΣΔ στη ρωσική επικράτεια και όχι μόνο. Δεύτερον, από την ανάγκη αναχαίτισης του αντιρωσικού εθνικισμού που ενισχύει η Δύση στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της Ευρώπης. Το αντιπρόταγμα στο «Η Ουκρανία στους Ουκρανούς» (κεντρικό σύνθημα του EuroMaidan) για τη ρωσική πλευρά περνάει αναγκαστικά μέσα από την (όχι άδικη) ταύτιση του τωρινού ουκρανικού καθεστώτος με το φασισμό και την προβολή του αντιφασιστικού αγώνα του Β' Παγκοσμίου ως ενοποιητικού παράγοντα για τους λαούς της περιοχής. Τρίτον, από την ανάγκη προβολής ενός οράματος συνεργασίας με τη Δύση. Προτεραι-

υπολογισμούς και επισφαλή συμπεράσματα, τα οποία δεν είναι δυνατόν να αναλυθούν εδώ. Στην παρουσίασή του, στις 29-4-2002, η ιστοσελίδα του BBC έδωσε τον τίτλο: «Οι βιαστές του Κόκκινου Στρατού εκτεθειμένοι». Ο Κίγκαν, ανάμεσα σε άλλα υπεραπιστής του πολέμου στο Βιετνάμ και στο Ιράκ, έχει κατηγορηθεί από άλλους Βρετανούς ιστορικούς (Mackenzie, 1997) ως συνεχιστής της οργανωμένης προσπάθειας η οποία ξεκίνησε τη δεκαετία του 1950 από παλαιά στελέχη των Waffen-SS, μέσω της οργάνωσης ΗΙΑG, με σκοπό τη νομική και ηθική αποκατάστασή τους.

όπτα της ρωσικής κυβέρνησης είναι η αποφυγή της σύγκρουσης με τη Δύση και η επίτευξη μιας συνεργασίας που όμως δεν θα σμάνει υποταγή για το ρωσικό κεφάλαιο. Η ανάδειξη του αντιφασιστικού συνασπισμού Δύσης-Ρωσίας (ΕΣΣΔ) κατά τον Β' Παγκόσμιο ως μιας ιδεολογικά απογυμνωμένης συμμαχίας Ρωσίας-Δύσης εναντίον ενός κοινού εχθρού αποτελεί μια τέτοια απόπειρα.

Ορίζοντας του σημερινού ρωσικού κρατικού αντιφασισμού είναι η επίτευξη πολιτικού συμβιβασμού με τη Δύση και όριο του βάθους του είναι η μη αμφισβήτηση της καπιταλιστικής εξουσίας και η επίτευξη μιας νέας εθνικής ενότητας σε μια εποχή κατά την οποία το ρωσικό κράτος βλέπει το ενδεχόμενο της ΝΑΤΟϊκής περικύκλωσής του να προωράει ανησυχητικά.

Συμπεράσματα

Η σύγχρονη προσπάθεια επανασυγγραφής της ιστορίας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αποτελεί κομμάτι της συνολικής ιδεολογικής μάχης μεταξύ του καπιταλιστικού There Is No Alternative (ΤΙΝΑ) και των δυνάμεων της κομμουνιστικής προοπτικής. Για τον ευρωενωσιακό καπιταλισμό ο αντικομμουνισμός συγκροτείται σε ενοποιητικό πυλώνα. Εδώ υπάρχει μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις αντικομμουνιστικές πρακτικές των εθνικών αστικών τάξεων και της ευρωπαϊκής εγγύησης και υψηλής καθοδήγησης μιας τέτοιας διαδικασίας. Ο Β' Παγκόσμιος, ως ιστορική περίοδος που σφραγίστηκε από τους, σε μεγάλο βαθμό, επιτυχείς αγώνες των κομμουνιστικών και εργατικών δυνάμεων στην Ευρώπη με την τελική τους νίκη επί του φασισμού, επιχειρείται να αποδομηθεί και να εμφανιστεί ως πόλεμος της καπιταλιστικής Δύσης απέναντι σε δύο ολοκληρωτισμούς. Η ιστορία της κομμουνιστικής συμβολής στην ήττα του ναζισμού/φασισμού επιχειρείται να παρουσιαστεί ως ένα σύνολο βίαιων μεθόδων επιβολής του κομμουνιστικού ολοκληρωτισμού, ενώ η αξία της συμ-

μετοχής στην Αντίσταση μειώνεται ή εξισώνεται στην πράξη με την επιλογή συνεργασίας με τον κατακτητή όταν ο ιστορικός φακός φωτίζει την εκατέρωθεν βία.

Πρόκειται για μια διαρκή μάχη επιβολής ενός αντιδραστικού μοντέλου θεώρησης της ιστορίας που αποσκοπεί να διαμορφώσει την αντίστοιχη ευρωπαϊκή συνείδηση. Στις σημερινές συνθήκες, καθώς η συγκεκριμένη προσπάθεια αποκτά νέες ποιοτικές διαστάσεις εξαιτίας της σύνδεσής της με τις σύγχρονες γεωπολιτικές συγκρούσεις, είναι επιτακτική ανάγκη η μάχη αυτή να δοθεί από τις κομμουνιστικές δυνάμεις με όρους ανεξαρτησίας από τα διάφορα αστικά στρατόπεδα. Ούτε ο σύγχρονος κραυγαλέος αντικομμουνισμός της ΕΕ και των ΗΠΑ ούτε η στρεβλή υπεράσπιση κομματιών του σοβιετικού παρελθόντος από τη ρωσική ηγεσία – για τους δικούς της λόγους εσωτερικής συγκρότησης και διεθνούς διαπραγματεύσεως – μπορούν να μας βρουν σύμφωνους. Η ιστορία του Β' Παγκοσμίου είναι ιστορία μιας εποχής κατά την οποία εκατοντάδες εκατομμύρια Ευρωπαίοι βρέθηκαν να πολεμούν με τον έναν ή τον άλλον τρόπο υπό τις σημαίες του αντιφασισμού και της κοινωνικής απελευθέρωσης. Ήταν η πρώτη φορά που τέθηκε σε τόσο μεγάλο γεωγραφικό εύρος, ανοιχτά ή συγκαλυμμένα, το ζήτημα μιας διαφορετικής επομένης μέρας, που υπήρξαν τόσο πολλά, μεγάλα ή μικρά, ταυτόχρονα παραδείγματα δυαδικής εξουσίας. Οι εργατικές μάζες μπήκαν στον Β' Παγκόσμιο τσακισμένες και βγήκαν με νέα αυτοπεποίθηση, που οδήγησε σε μια περίοδο έντονων διεκδικήσεων και βελτίωσης του βιοτικού τους επιπέδου σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο. Αυτή η ιστορία και, φυσικά, η αναγκαία επαναστατική, βαθιά, εμπειριστατωμένη κριτική της δεν θα γραφτεί υπό την αιγίδα καμίας αστικής τάξης και κανενός αστικού μπλοκ.

Ταυτόχρονα, πρέπει να αξιολογηθεί η σύγχρονη διαπλοκή της επιχειρήσεως επανασυγγραφής της ιστορίας με τις γεωπολιτικές ανακατάξεις που λαμβά-

νουν χώρα στην Ευρώπη. Η μάχη ενάντια στο φασισμό, στον εθνικισμό και στο ενδεχόμενο περιφερειακών ή και μίας ευρύτερης ευρωπαϊκής πολεμικής σύρραξης περνάει μέσα και από τη μάχη για τη σχέση των ευρωπαϊκών μαζών με το ιστορικό τους παρελθόν. Η ανάδειξη του αντιδραστικού ρόλου της ΕΕ και των φασιζουσών «πολιτικών μνή-

μης» που προωθεί αποτελεί απαραίτητη πλευρά αυτής της μάχης.

Συνολικά, η ιστορική διαμάχη για την επανασυγγραφή του παρελθόντος είναι ουσιώδης πλευρά της μάχης για το παρόν, το μέλλον και την κομμουνιστική στρατηγική και ως τέτοια πρέπει να αποτελέσει υψηλά ιεραρχημένη προτεραιότητα του μαχόμενου μαρξισμού. **Τ**

b

Γαρδίκια, Κ. – Δρουμπούκη, Α.Μ. – Καραμανωλάκης, Β. – Ράπτης Κ. (2015), *Η μακρά σκιά των δεκαετιών του 1940*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.

Καλύβας, Σ. – Μαραντζίδης, Ν. (2015), *Εμφύλια πάθη: 23 ερωτήσεις και απαντήσεις για τον Εμφύλιο*, Αθήνα, Μεταίχμιο.

Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου (2015), 70 χρόνια της Μεγάλης Νίκης: Εξαιρετική επικαιρότητα του θριάμβου του 1945, Αθήνα, Εκδόσεις Contact ΕΠΕ

Χατζηνωσήφ, Χ. (2009), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: 1945-1952, Ανασυγκρότηση – Εμφύλιος – Παλινόρθωση*, τόμ. Δ1, Αθήνα, Βιβλιόραμα.

Χατζηνωσήφ, Χ. – **Παπαστράτης, Π.** (2007), *Ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα: Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, 1940-1945, Κατοχή-Αντίσταση*, τόμ. Γ2, Αθήνα, Βιβλιόραμα.

Mackenzie, S.P. (1997), *Revolutionary Armies in the Modern Era: A Revisionist Approach*, London & New York, Routledge.

Αρθρογραφία

Βόγλης, Π. (2016), «Εμφύλια πάθη: Μια (όχι τόσο) νέα αφήγηση για τη δεκαετία του 1940», *Ενθέματα Αυγής*, 14 Φεβρουαρίου (διαθέσιμο στο: <https://enthemata.wordpress.com/2016/02/14/emfylios/>).

Κοκόλης, Γ. (2012), «Πόσο δωσίλογος ήταν τελικά ο Τσολόκωγλου;», *iefimerida*, 6 Απριλίου (διαθέσιμο στο: <http://www.iefimerida.gr/>).

Μιχαηλίδης, Γ. (2014), «Ο οίκος του τρόμου στο μουσείο της επανάστασης», *Το Περιοδικό*, 13 Ιουνίου (διαθέσιμο στο: <http://www.toperiodiko.gr/>).

Παπαδημητρίου, Γ.Ο. (2016), «Η εννληκίωση της

ακροκεντρίας ιστορίας I και II», *Unfollow*, τεύχ. 50 και 51 (διαθέσιμο στο: <http://unfollow.com.gr/print-edition/i-enilikios-i-tis-akroentroas-istorias-i-i-koinotita-mias-anatheorisis/>).

Χαρίσης, Α. (2000), «“Ολοκληρωτισμός”: Η επιστροφή της μυθολογίας του Ψυχρού Πολέμου», *ΚΟΜΕΠ*, τεύχ. 2 (διαθέσιμο στο: <http://www.komep.gr/2000-teuchos-2/oloklhotismos-h-epistroti-ths-mythologias-toy-psyxroy-polemoy/>).

Ash, L. (2015), “The rape of Berlin”, *BBC*, May 1 (διαθέσιμο στο: <http://www.bbc.com/news/magazine-32529679>).

Cohen, J. (2015), “Dear Ukraine: Please don’t shoot yourself in the foot”, *Foreign Policy*, April 27 (διαθέσιμο στο: <http://foreignpolicy.com/2015/04/27/dear-ukraine-please-dont-shoot-yourself-in-the-foot-nationalists-russia-bandera-rada/>).

Cohen, J. (2016), “The historian whitewashing Ukraine’s past”, *Foreign Policy*, May 2 (διαθέσιμο στο: <http://foreignpolicy.com/2016/05/02/the-historian-whitewashing-ukraines-past-volodymyr-tyatrovych/>).

Hanson, V. (2016), “The West is repeating the mistakes of the 1930s”, *National Review*, February 18 (διαθέσιμο στο: <http://www.nationalreview.com/article/431481/foreign-policy-mistakes-1930s-repeated-today-world-war-ii/>).

Lacroix-Riz, A. (2015), “Les sources d’ ‘Apocalypse Staline’ sur France 2”, *Voltairenet*, November 6 (διαθέσιμο στο: <http://www.voltairenet.org/>

[article189199.html](http://www.voltairenet.org/article189199.html)).

Milekic, S. (2016a), “Croatian Jews outraged by concentration camp film”, *Balkan Insight*, April 5 (διαθέσιμο στο: <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatian-jews-outraged-by-holocaust-denial-film-04-05-2016>).

Milekic, S. (2016b), “Croatia quashes conviction of WWII Cardinal Stepinac”, *Balkan Insight*, July 22 (διαθέσιμο στο: <http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-squashes-wwii-cardinal-stepinac-verdict-07-22-2016>).

Roberts, A. (2008), “Stalin’s Army of rapists: The brutal war crime that Russia and Germany tried to ignore”, *Daily Mail*, October 24 (διαθέσιμο στο: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1080493/Stalins-army-rapists-The-brutal-war-crime-Russia-Germany-tried-ignore.html>).

Roberts, P.C. (2016), “America’s Conquest of Western Europe: Is Europe doomed by vassalage to Washington?”, *Global Research*, July 28 (διαθέσιμο στο: <http://www.globalresearch.ca/americas-conquest-of-western-europe-is-europe-doomed-by-vassalage-to-washington/5538471>).

Summers, C. (2002), “Red Army rapists exposed”, *BBC*, April 29 (διαθέσιμο στο: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1939174.stm>).

Wiegrefe, K. (2015), “Postwar rape: Were Americans as bad as the Soviets?”, *Spiegel*, March 2 (διαθέσιμο στο: <http://www.spiegel.de/international/germany/book-claims-us-soldiers-raped-19000-german-women-post-wwii-a-1021298.html>).